

עוד בענין מזונות / יונתן אומן (-המערכת)

בסוף המאמר העלה הכותב אפשרות שישנם שני מסלולים / רבדים בחיוב מזונות. האחד "אישותלי" והשני "ממונלי". בתוספת קצרה זו ברצוני להציע מספר ישומים נוספים לעקרון זה שבמחייב למזונות קיימים שני מסלולים.

1. ארוסה - בגמ' (נ.ח.) נחלקו התנאים כיצד ניתנים המזונות לארוסת כהן. ר' טרפון שם סובר שמקבלת הכל תרומה, אף שלמעשה אינה יכולה לאכול כל הזמן בטהרה ותאלץ למכור חלק מהתרומה ולקנות חולין. וגרסינן התם - "במה דברים אמורים בארוסה אבל בנשואה דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה".

יתכן שהחילוק מקורו במחייב שונה למזונות בארוסה ובנשואה. נשואה, מזונותיה הם משום אישות וצריך הוא א"כ לספק לה מזונות שתהיה מסוגלת לאוכלם בפועל. ארוסה, לעומת זאת, הזיקה בינה לבין הארוס נובעת מאקט קניני פורמלי, כלומר היא ביסודה ממונית, ולכן גם המחייב למזונות הינו ממוני בלבד, וממילא החובה המוטלת על הארוס היא רק לספק את סכום המזונות, ולא מזונות בפועל (1) (2) (רש"י שם פירש את החילוק בע"א. ועיין רא"ה (ד"ה ר' טרפון) שפירש "משום דעיקר חיוב מזונות ליתא עד זמן

---

(1) ישנה גם אפשרות להסביר שהחילוק מבוסס על-כך שמזונות ארוסה הם מדין קנס.

(2) עיין רא"ה שם שפירש שגם בנשואה נחלקו התנאים, ויתכן אם כן לתלות גם ענין אופי מזונות כללית במחלוקת, ואכמ"ל.

נישואין" (3).

2. נישואין אסורים - הגמ' יבמות פה. מסתפקת בדין אלמנה לכהן גדול כשהלך למדינת הים, האם יש לה מזונות כיוון ש"מזוני תנאי כתובה נינהו, מדאית לה כתובה - אית לה מזוני", או לא. ופירש רש"י שם - "מזוני תנאי כתובה נינהו: שכך כתב לה בכתובה את תבא בבית ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך" וצריך ביאור מה ראה רש"י להביא תנאי דאלמנה, כשהמדובר באשת איש (מה עוד שרש"י (ע:): סבר דמזונות דאורייתא). ונראה שכיוון שנישואים אלו אסורים אין בהם את המחייבים הרגילים של "אישות". ממילא המחייב למזונות במקרה זה, הוא המחייב שקיים כשלא חלים ביחד - תנאי הכתובה המפורש לאלמנה (וסביר שלפי הסבר זה התנאי הלו ממוני).

3. מצב שאין הבעל ואשתו חיים יחד (4)

א. רמב"ם - בפ"ב ה"ד פסק הרמב"ם שאין הבעל יכול לומר לאשתו צאי מעשה ידיך במזונותיך. ובהמשך הלכה כ' משמע שכשהלך למדינת הים רשאל הוא לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך (אם לא מוחה). וכן הוא בפירוש המשניות (פ"ג מ"א) "וממה שאתה צריך לדעת שיכול אדם לומר לאשתו צאי מעשה ידיך במזונותיך כל זמן העדרי, ואין לה מזונות. במה דברים אמורים כשאינו נמצא, אבל כשהוא נמצא אינו רשאי".

ונראה שההבדל הוא, שכאשר הם חיים ביחד חיוב המזונות הוא מדין אישות. ולכן אין הוא תחת מעשה ידים וצריכים הם להנתן בכל מקרה. לעומת זאת.

(3) עיין עוד מאמר "מעמד ארוסה בשלביה השונים" עמ' 243 -המערכת.

(4) עוד בענין זה עיין מאמר מערכת היחסים בין הבעל לאשתו עמ' 28-29

-המערכת.

כאשר הבעל הולך למדינת הים כיוון שבפועל לא שורר מצב של "אישות" ביניהם אין גם מקום לדבר על חיובים שנובעים מהאישות. ממילא, נותר בחיוב המזונות רק המימד הממוני - שלגביו ניתן, כל עוד האשה לא מוחה, לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך (5).

ב. עולה עמו ואינה יורדת - במאמר בעניין (עמ' 41) מעלה הכותב שמפסטות הסוגיה סה. משמע שבמשרה אשתו ע"י שלישי לא חל דין עולה עמו ואינה יורדת (אומנם הראשונים שם פרשו את הסוגיה בדרך שונה). ההסבר לכך (כפי שניתן שם במאמר) הוא שבחיובי הבעל ישנם שני רבדים - ממון ואישות, ודין "עולה עמו ואינה יורדת" קשור לחיוב האישות. במצב שהזוג חי יחדיו, החיוב הוא חיוב אישות וממילא חל דין "עולה עמו ואינה יורדת". כאשר משרה הבעל את אשתו ע"י שלישי, נותר רק רובד הממון שבחיובים, וממילא אין הדין חל (6). (ועיין שם עוד הערה 13 שבדברי הרא"ז עולה חילוק זה בהקשר לענין הלך בעלה למדינת הים, והדברים תואמים א"כ את הכיוון דלעיל א).

---

(5) אומנם לרמב"ם שסבר שרשאי אדם להשרות אשתו ע"י שלישי אף בלא הסכמתה (פ"ב הי"ב) כיוון זה קשה יותר, וצ"ע.

(6) לפי זה הראיה שהובאה במאמר מהמשנה סד: שמזונות הווי חוב ולא חיוב, מצטמצמת למצב שבו משרה אשתו ע"י שלישי בלבד, מצב שעליו מדברת המשנה, ואין להוכיח על דין מזונות הכללי.